

ФАКТОРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: СПРОБА ПОРІВНЯННЯ

Статтю присвячено визначенню і порівнянню ключових факторів та умов збереження й відтворення національної ідентичності польської та української громад в Україні і Польщі. Проаналізовано становище освітньої і релігійної сфер, ЗМІ, громадських об'єднань та організацій поляків і українців у державах проживання. Охарактеризовано й порівняно політику обох держав щодо вказаних спільнот та ступінь асиміляції цих громад в їхніх межах.

Ключові слова: національна ідентичність; національна меншина; українська громада в Польщі; польська громада в Україні.

Українська та польська громади в Республіці Польща й Україні є складовими компонентами поліетнічних, полікультурних суспільств обох держав. Запорукою злагодженого співіснування зазначених меншин із титульними націями в межах єдиного суспільно-політичного, соціально-економічного й історико-культурного простору є міжкультурний діалог, який дозволяє представникам меншин зберігати та відтворювати атрибути власної національної ідентичності.

Польська національна меншина в Україні утворює одну з найчисельніших громад: за останнім переписом населення 2001 р. поляки посіли восьме місце серед національних меншин в Україні [2]. Водночас у Польщі відповідно до перепису 2011 р. українці опинилися на четвертому місці за чисельністю серед решти меншин [16]. З огляду на зазначені обставини, а також враховуючи сучасний стан зв'язків між Польщею й Україною та важливість подальшого розвитку партнерських відносин для обох держав, можемо говорити про актуальність дослідження умов і факторів збереження національної ідентичності польської та української меншин в Україні й Польщі як невід'ємної умови їхнього існування.

Окремі аспекти проблеми збереження й відтворення національної ідентичності української та польської громад на теренах Республіки Польща й України знайшли своє відображення в наукових доробках таких учених, як О. Баранівська [1], А. Гарбарук [3], Л. Зашкільняк [6], О. Калакура [7; 8], Н. Медведчук [10], В. Петрик [13], Я. Турчин [18], М. Ярмоленко [20] та ін. Водночас більшої уваги з боку науковців потребують порівняльні дослідження стану справ у цій сфері в Польщі й Україні, що вказує на необхідність подальшого ґрунтовного вивчення окреслених питань.

Метою запропонованої статті є визначення і порівняння ключових факторів та умов збереження й відтворення національної ідентичності польської та української громад в Україні і Польщі відповідно.

Об'єктом дослідження є українська та польська національні меншини в Польщі й Україні, а предметом – чинники збереження ними власної національної ідентичності на територіях зазначених вище держав проживання.

Ведучи мову про національну ідентичність (від лат. «indenticus» – «тотожний», «однаковий»), звернемося до визначення відомого британського дослідника феноменів нації та націоналізму Е. Сміта: «Національна ідентичність – це безперервне відтворення й нове тлумачення характерних цінностей, символів, пам'яті, міфів і традицій, які утворюють особисту спадщину нації, а також ототожнення індивідів із цими ознаками, спадщиною і компонентами культури» [17, с. 24].

Отже, під національною ідентичністю ми можемо розуміти ототожнення індивідом себе з певною нацією, усвідомлення власної приналежності до тієї чи іншої національної спільноти на ґрунті комплексу характеристик (територія, громадянство, мова, менталітет, темперамент, історія, культура, релігія, спільні інтереси, прагнення, мета, ідеали, потреби тощо), що принципово вирізняють цю націю з-поміж решти аналогічних груп.

Процеси довготривалої асиміляції в межах України, розпорошене розселення, виїзд частини польської інтелігенції і висококваліфікованих фахівців до держави свого походження наприкінці ХХ ст. призвели до значних втрат у сфері національної ідентичності польської громади. Насамперед, ці втрати знайшли відображення в мовній сфері. По-перше, мова української полонії зазнала деформаційного

впливу української та російської мов, отримавши суттєві зміни в лексичі та граматиці. По-друге, зменшилася кількість носіїв польської мови серед представників цієї національної меншини в Україні. Зокрема, за переписом населення 2001 р. 71 % поляків вказали українську мову в ролі рідної, 16 % – російську і лише 13 % – польську. Близько 71,2 % українських поляків зазначили, що вільно володіють польською мовою, а 1,4 % зізналися, що абсолютно не знають її [2]. Польська мова як рідна краще збереглася серед поляків Львівської та Волинської областей, гірше – у Хмельницькій та Житомирській, майже втрачена – серед поляків на Сході України [8]. Носієм польської мови виступає старше покоління, тоді як багато дітей і молоді взагалі її не розуміє.

Відтак актуальним є налагодження вивчення польської мови представниками української колонії, а також розвиток польськомовної освіти.

Так, на рівні дошкільної освіти у Львові створені та функціонують польськомовні групи («*Stoniecznik*», «*Dzwonieczki*», «*Stonieczko*», «*Miglang*») у дитячих садках (повністю польськомовних дитсадків в Україні немає), у Львівській області польська мова вивчається дітьми старших груп окремих дитячих садків (наприклад, дитсадку «Байка» в Городку) [20].

В Україні нараховується п'ять польськомовних шкіл, в яких навчається 1 357 учнів, а саме: чотири школи у Львівській області (по два заклади у Львові та Мостиському районі) та одна – в Івано-Франківську. Згадані освітні установи діють завдяки підтримці громадських організацій польської національної меншини на території нашої держави. Тут також викладаються такі предмети, як «Географія Польщі» та «Історія Польщі». Водночас завдяки сприянню Республіки Польща в Довбиші з'явилися початкові класи, в яких навчання здійснюється польською мовою [5].

Як окремий предмет, польську мову в Україні вивчають близько 8 338 учнів, факультативно або в гуртках – понад 3 516 учнів. В Україні функціонує 105 культурно-освітніх центрів (у тому числі суботніх та недільних шкіл), де польську вивчають 5 455 осіб [5].

Польська мова викладається і в багатьох ВНЗ. До закладів, в яких функціонують кафедри чи інститути полоністики, належать Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Київський славістичний університет, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Львівський національний університет ім. І. Франка, Чорноморський державний університет ім. П. Могили та ін.

Незначна кількість закладів початкової та середньої освіти для представників польської національної меншини в Україні пояснюється дією низки негативних факторів, серед яких – нерівномірне, розсіяне розселення поляків на території нашої держави, кадрові, фінансові проблеми загальнодержавного характеру, а також високий рівень асиміляції представників меншини, у зв'язку з чим багато батьків не виявляють великого бажання, аби їхні діти навчалися рідною мовою чи хоча б вивчали її факультативно або в суботньо-недільних школах при громадських об'єднаннях.

Відчуваючи брак підтримки з боку українського уряду в цій сфері, українська полонія змушена заручатися потужною допомогою від Посольства і Генеральних консульств Республіки Польща в Україні, які передають навчальну літературу та підручники, видані за сприяння Фондації допомоги польським школам на Сході імені Г. Гоневича, направляють в Україну польських учителів [20].

Проте в українському суспільно-політичному житті наявні й випадки, які свідчать про активізацію процесу відродження поляками власної національно-культурної ідентичності, на противагу асиміляційним віянням. Зокрема, наприкінці 2012 р. польські організації висунули вимогу про надання польській мові статусу регіональної у прикордонному Мостиському районі Львівської області, де населення близько чотирьох сіл складають поляки [11].

У західних регіонах України до потреб польської громади частково пристосована і сфера ЗМІ. Наприклад, на каналі «Житомир» виходить щотижнева телепередача «Слово польське, на «ТРК Союз-ТВ» за поданням ТК «Полонія» щодня транслюються передачі для українських поляків. На частоті львівської радіостанції «Незалежність» мовить «Radio Lwow», виходить програма «Program katolicki».

Польську пресу в Україні представляють такі видання: 1) суспільно-громадські: («*Lwowskie Spotkania*», «*Wspolne Dziedzictwo*», «*KOTWICA*» та ін.); 2) культурно-освітні («*Мозаїка Бердичівська*», «*Голос вчителя*», «*Крупіса*» тощо); 3) релігійні («*Волянин з Волині*», «*Радість Віри*» та ін.); 4) інформаційні («*Głos Podola*», «*Волинський Монітор*», «*Kurier Stanislawowski*», «*Газета польська*» тощо) [9, с. 193-194].

Активісти ж української полонії стверджують, що в цілому інформаційне та освітнє поле нашої держави не сприяє збереженню в її межах національно-культурної ідентичності представників польської меншини. За словами головного редактора польськомовного журналу «Голос Полонії» (м. Житомир) В. Іщука, «абсолютна більшість етнічних поляків кілька поколінь тому українізувалася і русифікувалася» [12]. Він також зазначає, що це видання належить до незначного кола винятків, оскільки поширюється безкоштовно в середовищі українських поляків. Серед основних завдань вказаного журналу – сприяти примиренню українського та польського народів і збереженню національної пам'яті й ідентичності польської національної громади в Україні [4].

Одним із факторів збереження національної ідентичності поляків в Україні виступає також релігійна сфера. Ще 1991 р. на території нашої держави було скасовано всі обмеження щодо Римо-католицької церкви. В Україні функціонує митрополія Римо-католицької церкви, 14 дієцезіальних та чернечих управлінь, 890 громад, 88 монастирів зі 656 ченцями, 39 місій, три братства, вісім духовних навчальних закладів, 551 недільна школа при храмах. У системі РКЦ працюють 527 священнослужителів, з яких майже половина – іноземці, здебільшого поляки, виходить 14 періодичних видань. Кількість віруючих РКЦ, за різними джерелами, складає від 340 тис. до 875 тис. осіб, а за даними Києво-Житомирської дієцезії – близько 1,2 млн осіб [7, с. 76]. Але навіть на

цьому фоні помітними є істотні проблеми, що вказують на продовження асиміляційних процесів: зокрема, Римо-католицька церква нині перестала бути польською у прямому розумінні цього слова, адже: 1) склад більшості віруючих і священників є поліетнічним; 2) богослужіння ведуться не лише польською мовою, а й українською, російською, угорською, словацькою.

Відомо, що основною формою національної мобілізації представників меншин, які проживають за межами держави свого походження, виступають громадські організації й об'єднання, створювані задля реалізації потреб та інтересів їхніх учасників. Відтак вони є підґрунтям, на якому відбувається утвердження ключових атрибутів національної ідентичності меншин.

У межах нашої держави процес створення громадських об'єднань польської меншини сягає своїм корінням кінця 1980-х рр., розгорнувшись більш активно вже після 1991 р., коли було розпочато розробку нормативно-правової бази, що регулювала різні сфери суспільних відносин в незалежній Україні, у т.ч. і питання, пов'язані з національними меншинами. Зокрема, якщо в 1990 р. на території України діяли вісім польських громадських організацій, то станом на 2010 р. – уже близько 200 включно з регіональними відділеннями [7, с. 75]. На сьогодні, за висновками автора, функціонують такі типи об'єднань української полонії: 1) культурно-освітні (Спілка поляків України, Федерація польських організацій в Україні, Польсько-українське культурно-освітнє товариство ім. А. Міцкевича, Товариство польської культури ім. Е. Фелінської, Польський інститут у Києві та ін.); 2) фахові (Об'єднання вчителів польської мови, Товариство польських інженерів, Союз підприємців поляків України тощо); 3) молодіжні й дитячі (Рівненський обласний харцерський гуфець «Волинь», Польське гімнастичне товариство «Сокіл» у Тернополі, Молодіжна спілка поляків України «Квіти Полонії» та ін.) [15].

Важливе значення громадських об'єднань української полонії для збереження й відтворення своєї національної ідентичності визначається головними напрямками їхньої діяльності: вивчення й поширення серед поляків на території України польської історії, мови, елементів культури (через видавничу, перекладацьку, бібліотечну справи, підтримку художньої самодіяльності, організацію культурно-освітніх заходів тощо), захист інтересів професійних груп і колективів, організація дозвілля дітей і молоді поряд із вихованням їх у дусі патріотизму й солідарності з історичною батьківщиною та її мешканцями, налагодження прямих контактів із державою походження.

Завдяки сприянню громадських організацій польської меншини в Україні в межах нашої держави функціонує близько 100 колективів художньої самодіяльності (вокальні ансамблі, танцювальні групи, оркестри народних інструментів, хори), які є незмінними учасниками щорічного мистецького фестивалю національних меншин «Усі ми діти твої, Україно!», фестивалів польської культури в Житомирі, Києві, Львові, Городку. Серед відомих ансамблів народної творчості слід назвати такі, як: «Pierwiosnek» («Первоцвіт»), «Jaskółki» («Ластівки»), «Kantyczka» («Пісня») при Київському відділенні польсько-

українського культурно-освітнього товариства ім. А. Міцкевича, «Згода», «Поліські соколи» при Спілці поляків Житомирщини, «Луцеорія», «Волинські пані», «Волинь» та багато ін. [7, с. 76; 3, с. 391].

Однією з важливих сторін збереження національної ідентичності для поляків в Україні є сприяння їхній солідарності й духовній єдності з державою свого походження через т. зв. «відчуття батьківщини». Задля цього в середовищі польської громади за ініціативи й підтримки громадських об'єднань та за лояльного ставлення української влади відбувається відзначення державних свят Республіки Польща – Дня Конституції (3 травня) і Дня Незалежності (11 листопада), неодмінно під мелодію «Mazurek Dąbrowskiego» («Мазурки Домбровського») – державного гімну Польщі. Аналогічно святкуються в середовищі української полонії й релігійні свята – «Різдвяний Оплаток» та «Спільне освячення», Великдень та ін. [3, с. 391].

Проте збереженню ідентичності поляків в Україні стають на заваді і суперечки в їхньому середовищі, які шкодять згуртованості та єдності меншини. Як приклад, Союз поляків Києва (створений 1992 р.) має постійні чвари з багатьма польськими громадськими організаціями в Україні, які звинувачують його у фіктивності членства у зв'язку з відсутністю т. зв. «фільтрів» під час прийому до своїх лав: членом організації може стати представник будь-якої національності, що бажає ознайомитися з польською культурою, історією, вивчати польську мову тощо. Протягом трьох останніх років чисельність членів СПК зросла майже вдвічі: він об'єднує близько 30 громадських організацій та 700 членів. Противагою виступає, наприклад, Союз польської шляхти в Житомирі (створений 2010 р.), основою якого є громадяни зі «шляхетськими коренями», тобто нечисленна група нащадків польської шляхти. Організація приймає до своїх лав лише поляків на території України, що мають бажання вивчати й поширювати польську мову й культуру [12]. Постійно точаться суперечки і між Спілкою поляків України та Федерацією польських організацій в Україні, які є найбільшими польськими об'єднаннями в нашій державі і змагаються за першість, послаблюючи координаційну роботу, у зв'язку з чим багато регіональних утворень опинилось узагалі поза їхнім впливом.

Іншою проблемою в нашій країні є суттєвий брак державного фінансування діяльності української полонії, у зв'язку з чим поляки України дедалі частіше звертаються за допомогою до владних органів та установ, громадських об'єднань своєї історичної батьківщини. Наприклад, І. Масальська, головний редактор двотижневика «Gazeta Lwowska» Товариства польської культури Львівщини, зазначає, що «допомога Української держави полякам в Україні не є еквівалентною тій, яку мають від Польської держави українці, що мешкають у Польщі. Паритету щодо цього питання немає» [14].

Розглянемо для порівняння умови, в яких зберігають та відтворюють свою національну ідентичність українці в Польщі, а також фактори, що цьому сприяють чи перешкоджають.

2011 р. в Польщі було проведено перепис населення, під час якого громадянам держави було надано можливість, визначаючи свою національність, вказувати не одну, а декілька. Так, із 48 тис. зафіксованих українців 26 тис. осіб визнали себе лише українцями, 10 тис. осіб, зазначивши українську та польську національності, на перше місце поставили українську, а ще 12 тис. – навпаки, визнали себе передусім поляками, а потім українцями [16]. Ці цифри вказують на те, що фактично половина представників української національної меншини в Польщі асимілювалася, втративши низку ознак української ідентичності.

Як польська меншина в Україні, так і українська в Польщі розселена нерівномірно і є розпорошеною, що створює певні труднощі для вивчення української мови в маленьких населених пунктах (селах, містечках). Подекуди з боку українців також не надходить жодної ініціативи в цьому плані, а освітні установи у відповідь на пасивність української громади цьому значення не надають. На ці негативні сторони накладаються, як і в нашій державі, проблеми фінансового характеру.

Вивчення української мови в Польщі відбувається в дошкільних закладах, початкових школах, гімназіях та загальноосвітніх ліцеях. У Польщі функціонує п'ять комплексів українських шкіл (59 загальноосвітніх навчальних закладів, у т. ч. чотири ліцеї з українською мовою навчання) в містах Білий Бір, Бартошиці, Гурово-Ілавецьке, Лігниця та Перемишль. Від 2011 р. розпочали роботу українські класи при комплексі загальноосвітніх шкіл у Більську-Підляському, на базі яких планується створити школу. У понад 100 місцевостях діють міжшкільні групи з вивчення української мови. Перераховані заклади освіти об'єднують близько 3 000 учнів [1, с. 439]. Усі навчальні установи для українців у Польщі є державними.

Для українських школярів і студентів Міністерство культури і мистецтв Польщі розробило шкільні програми та підручники з національної історії, географії України, мови й літератури. При Міністерстві діє Бюро у справах культурних меншин, що координує державне фінансування вказаних заходів. Від 2007 р. в Польщі працює Міжнародна українська школа Міністерства освіти і науки України, покликана забезпечити для представників української національної меншини якісну повну загальну середню освіту [18, с. 152].

У нашій державі розроблено програму підтримки розвитку української діаспори на 2012-2015 рр., яка передбачає фінансову допомогу українцям за кордоном [18, с. 152-153]. Але українська меншина в Польщі, відчуваючи гостру потребу в українських книжках та підручниках (адаптованих для вивчення української мови в польському оточенні), учителях і вихователях, з огляду на практику вітчизняної підтримки минулих років, на сьогодні розв'язати це питання намагається в інший спосіб, не розраховуючи на підтримку українського уряду, а шукаючи її, знову ж таки, у Польщі. Проте є очевидним і той факт, що міністерство освіти Польщі, утілюючи на практиці освітню реформу, закономірно більше переймається власними школами, ніж школами національних меншин.

У найвідоміших університетах Польщі – Варшавському, Ягеллонському (Краків), Католицькому Люблінському, Університеті ім. Марії Кюрі-Скłodовської (Люблін), Університеті ім. Адама Міцкевича (Познань), Вроцлавському, Вармінсько-Мазурському (Ольштин) – працюють кафедри україністики. Фахівців з української мови тут готують у п'яти ВНЗ [1, с. 441]. Водночас існує потреба в упровадженні програм стажування викладачів в Україні, що нині перебувають у зародковому стані. Також потребує більш детального опрацювання механізм надання можливостей навчання в Україні випускникам українських шкіл із Польщі.

У Польщі існує більш розгалужена мережа українських та україномовних ЗМІ, ніж польських в Україні. Періодику за тематикою можна поділити на: 1) суспільно-громадські («Наше слово», «Ватра» та ін.); 2) освітні («Рідна мова» тощо); 3) релігійні («Антифон», «Православний перегляд» та ін.); 4) літературні («Український літературний провулок» тощо); 5) молодіжно-розважальні («San Rideau» і т. д.); 6) культурні («Український журнал» тощо); 7) історично-політичні («Нова Україна» та ін.).

На телебаченні та радіо українські медіа представлені переважно регіональними програмами: «Український вісник» (TVP Вармінсько-Мазурське воєводство), «Український перегляд» (TVP Підляське воєводство), Українська служба (Польське радіо для закордону), «Українські вісті» (TVP Ольштин), «Відкриймо Україну» (Люблінська архієпархія), «Українська думка» (Радіо Білосток), «Український журнал» (Радіо Ольштин) тощо [9, с. 192]. Єдиною загальнопольською українською програмою з 1995 р. були «Теленовини» на Центральному польському телебаченні. Проте їх кілька разів намагалися закрити за браком фінансування [18, с. 154], що викликало протести українців, а також дало початок масовим дискусіям у ЗМІ про погіршення українсько-польських відносин і можливості втрати міжкультурного діалогу.

Важливою характеристикою суспільного життя та фактором збереження національної ідентичності українців Польщі є релігійна сфера. Представники української громади в Польщі належать переважно до двох конфесій: Греко-католицького костелу Візантійського обряду і Польської автокефальної православної церкви. Ще 1956 р. польський уряд дозволив українцям створити перші православні приходи. Ця церква має дві адміністрації: Перемишльсько-Варшавську архієпархію і Вроцлавсько-Гданську єпархію. Віруючих Греко-католицького костелу в Польщі українського походження нараховується близько 82 тис. осіб [13, с. 188].

Польська автокефальна православна церква на території Польщі зареєстрована 1925 р. Тоді ж вона отримала незалежність (автокефалію). Польська автокефальна православна церква об'єднує до 500 тис. віруючих, із них українців – близько 100 тис. осіб [21]. У релігійній сфері свідченням асиміляції українських поляків також слугує етнопонаціональний склад віруючих і священнослужителів та використання різних мов під час богослужінь.

На території Польщі також із кінця 1980-х рр. почали виникати громадські об'єднання української

національної меншини, причому уряд не лише сприяв їх утворенню на законодавчому рівні, але й почав надавати фінансову допомогу через Міністерство культури і мистецтва Республіки. Так постали, зокрема, Об'єднання українців Польщі, Об'єднання лемків, Лемківський круг «Господар», Союз українців Підляшшя та ін. Нині в Польщі нараховується 67 українських громадських об'єднань [18, с. 153], серед яких автор вважає за доцільне виділити такі типи: 1) культурно-освітні (Об'єднання українців у Польщі, Союз українців Підляшшя, Українське товариство Холмщини, Об'єднання лемків та ін.); 2) фахові (Спілка українських лікарів, Спілка українських юристів, Спілка українських підприємців, Українське вчительське товариство тощо); 3) молодіжні й дитячі (Організація української молоді «Пласт», Союз української незалежної молоді та ін.); 4) релігійні (Українське християнське братство св. Володимира та ін.). Їхня роль у збереженні національної ідентичності української громади реалізується через аналогічні заходи, що й польських об'єднань в Україні, лише, зрозуміло, з українською орієнтацією.

Польські громадські організації надають підтримку українській художній самодіяльності. На разі кількість колективів художньої самодіяльності української громади в Польщі сягає 69, серед них: хори «Журавлі», «Полонина», «Проліски», танцювально-пісенні колективи «Кичора», «Ранок», «Бандура», «Родина», «Горпина», «Хутір» та ін. [13, с. 186].

Як і в Україні, у Польщі для української громади теж важливе значення надається т. зв. «відчуттю батьківщини». Наприклад, тут влада подбала про те, щоб у близько 800 населених пунктах по всій державі, де сконцентровані національні меншини, стояли двомовні таблички з назвами, у т. ч. для української меншини – українською мовою [19]. Також у Польщі відзначаються і державні українські свята – День Конституції, День Прапора, День Незалежності тощо. Наприклад, традиційно в День Незалежності України 24 серпня в Польщі проводиться фестиваль української культури з концертами. Цьогоріч із нагоди 23-ї річниці незалежності України у Варшаві відбулося подібне святкове дійство, організоване Об'єднанням українців у Польщі та Фондом «Наш вибір».

Отже, польська й українська національні меншини в Україні та Польщі за тривалий період проживання поза межами історичної батьківщини значно асимілювалися, набувши культурних атрибутів титульних націй держав їхнього проживання. Усе ж серед ключових факторів, які сьогодні сприяють збереженню й відтворенню національної ідентичності зазначених меншин, можна виділити освіту й вивчення мови національної меншини, ЗМІ, релігію, діяльність громадських об'єднань та організацій, елементи художньої культури. Порівнюючи ці фактори й умови, в яких вони спрацьовують у Польщі й Україні, ми дійшли таких висновків:

1. Українська та польська громади в Польщі й Україні відзначаються високим відсотком мовної асиміляції (понад половину). У сфері освіти на території Польщі працює значно більше українських навчальних закладів різного рівня, порівняно з кількістю польських в Україні. Але в обох державах згадані національні меншини зіткнулися зі схожими

проблемами, а саме: дисперсне (розпорошене) розселення, що заважає відкриттю нових навчальних закладів, кадрові та фінансові проблеми, нестача літератури рідною мовою, адаптованої до навчальних програм освітніх установ держави проживання. Однак підтримка з боку Польщі української громади все ж є вищою, ніж поляків з боку українського уряду, через що польська громада в Україні дедалі частіше звертається за допомогою до своєї історичної батьківщини.

2. Медіа-сфера української громади в Польщі є більш розвиненою, ніж польської в Україні, характеризується ширшим тематичним колом. Українське радіомовлення й телебачення в Польщі більш розвинені, аніж польські в Україні, що пов'язано зі значною чисельністю українців (якщо врахувати й заробітчани) та вищим рівнем державного фінансування в Республіці Польща діяльності національних меншин у цілому. Хоча й у таких умовах із посиленням на скорочення фінансування в Польщі постали перед загрозою закриття українські телепередачі.

3. Релігійна сфера для зазначених національних меншин в обох державах, поряд зі скасуванням будь-яких заборон та переслідувань, а також легалізацією Римо-католицької (в Україні), Греко-католицької та Православної церкви (в Польщі), які мають велику кількість прихожан, теж відзначається високим рівнем асиміляційних процесів, що позначаються на етнічному складі віруючих, священнослужителів та мові богослужіння.

4. Українська полонія в діяльності власних громадських об'єднань, подібно до освітніх установ, має більші проблеми з фінансуванням, аніж українська громада та її об'єднання в Польщі, у зв'язку з чим змушена заручатися підтримкою польського уряду. Також функціонування громадських організацій українців у Польщі є більш координованим та узгодженим, ніж польських в Україні: якщо в Польщі великі організації українців координують роботу дрібніших об'єднань, то в Україні між окремими польськими об'єднаннями ведуться суперечки за першість, що розхитує єдність громади.

5. Громадські об'єднання поляків та українців в Україні й Польщі відіграють провідну роль у відтворенні та збереженні елементів художньої культури, «відчуття батьківщини» згаданих меншин у державах проживання як одного з факторів збереження ними власної національної ідентичності.

На фоні розглянутих позитивних і негативних факторів та умов збереження польською й українською громадами своєї ідентичності варто згадати ще проблему, пов'язану зі сприйняттям поляками й українцями одне одного. До сьогодні дається взнаки неприхильне й подекуди вороже ставлення представників обох громад одне до одного, породжене тривалою боротьбою обох народів, що призвела до історичних трагедій. У зв'язку з цим чимала кількість українців і поляків у Польщі й Україні не зізнається у своїй національній приналежності через страх втратити своє місце в суспільстві держави проживання. Відтак подальша боротьба зі стереотипами минулого і формування позитивного образу в очах одне одного продовжує залишатися одним із перспективних напрямів як у Польщі, так і в Україні, що дозволить створювати більш сприятливі умови для збереження й відтворення обома меншинами атрибутів своєї національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівська О. Стан і перспективи дослідження й вивчення української мови в Польщі / Оксана Баранівська // Вісник Львівського університету. Серія «Філологія». – 2004. – Випуск 34. Частина II. – С. 438–444.
2. Всеукраїнський перепис населення – 2001. Результати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/>.
3. Гарбарук А. Етнічна ідентичність волинських поляків в умовах полікультурності українського суспільства / Альона Гарбарук // Наукові записки. Серія «Культурологія». – 2013. – Випуск 12. – С. 389–393.
4. Голос полонії : науково-популярний журнал : матеріали сайту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slowopol.blogspot.com/>.
5. Задоволення освітніх потреб представників національних меншин : матеріали сайту Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/694/zadovolennya-osvitnikh-potreb-predstavnikiv-natsionalnikh-menshin-ukrajini/>.
6. Зашкільняк Л. Образ Польщі та поляків у сучасній Україні / Леонід Зашкільняк // Проблеми слов'янознавства. – 2011. – Випуск 60. – С. 68–80.
7. Калакура О. Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі / Олег Калакура // Історичний архів : зб. наук. праць. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Випуск 6. – С. 73–79.
8. Калакура О. Польськість і українськість української полонії [Електронний ресурс] / Олег Калакура. – Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1487>.
9. Куришко С. Роль діаспорних ЗМІ у розвитку українсько-польського міжкультурного діалогу / Світлана Куришко // Актуальні проблеми зовнішньої політики України : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, 15 листопада 2013 р. – Чернівці : Технодрук, 2013. – С. 192–194.
10. Медведчук Н. Участь громадських організацій в українсько-польських культурних стосунках: історія і сучасність [Електронний ресурс] / Наталя Медведчук. – Режим доступу : http://www.history.univ.kiev.ua/ethnology/journal/ethnic_history_11/11_7.pdf.
11. На Львівщині польська мова може стати регіональною [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.lviv.ua/news/2012/09/25/154329.html>.
12. Найбільше поляків живе в Житомирі та у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.1.zt.ua/news/rizne/naybilshe-polyakiv-zhive-v-zhitomiri-ta-u-lvovi.html>.
13. Петрик В. Культурно-освітня діяльність українців у Польщі у час системної трансформації / В. Петрик // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Випуск 5. – С. 183–188.
14. Поляки Львова зберігають ідентичність : інтерв'ю з головним редактором двотижневика «Gazeta Lwowska» Товариства польської культури Львівщини І. Масальською [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://postup.brama.com/usual.php?what=45323>.
15. Посольство Республіки Польща у Києві : матеріали сайту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kijow.msz.gov.pl/uk/konsulski_ta_wizowi/wizowa_info/kons_okruhy/kons_okruhy_
16. Савицький Ю. Перепис населення у Польщі приніс певні несподіванки [Електронний ресурс] / Юрій Савицький. – Режим доступу : <http://www.uvkr.com.ua/news/2434>.
17. Сміт Е. Національна ідентичність / Ентоні Сміт ; [пер. з англ. П. Таращука]. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
18. Турчин Я. Українська держава та закордонне українство в Польщі: особливості взаємодії / Ярина Турчин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Випуск 26. – С. 149–155.
19. У Польщі українські села отримали назви рідною мовою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zz.te.ua/u-polschi-ukrajinski-sela-otrymaly-pazvu-ridnoyu-movoyu/>.
20. Ярмоленко М. Соціокультурні особливості функціонування польської мови в незалежній Україні [Електронний ресурс] / М. Ярмоленко. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvtvi_2012_23_65.pdf.
21. Oficjalna Strona Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawoslawnego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.orthodox.pl/>.

С. С. Сидоренко,

Черноморський державний університет імені Петра Могили,
г. Николаев, Україна

ФАКТОРЫ СОХРАНЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ ПОЛЬСКОГО И УКРАИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В УКРАИНЕ И ПОЛЬШЕ: ПОПЫТКА СРАВНЕНИЯ

Статья посвящена определению и сравнению ключевых факторов и условий сохранения и воспроизводства национальной идентичности польской и украинской общин в Украине и Польше. Проанализировано положение образовательной и религиозной сфер, СМИ, общественных объединений и организаций поляков и украинцев в государствах проживания. Автор сравнивает политику обоих государств относительно указанных сообществ и степень ассимиляции этих общин в их пределах.

Ключевые слова: национальная идентичность; национальное меньшинство; украинская община в Польше; польская община в Украине.

S. Sydorenko,
Petro Mohyla Black Sea State University,
Mykolayiv, Ukraine

**THE FACTORS OF PRESERVATION OF NATIONAL IDENTITY OF THE POLISH
 AND UKRAINIAN NATIONAL MINORITIES IN UKRAINE AND POLAND:
 AN ATTEMPT OF COMPARISON**

The Ukrainian and Polish communities in Poland and Ukraine are the integral components of the multiethnic, multicultural societies of both countries. The Polish and Ukrainian national minorities in Ukraine and Poland assimilated for a long period of residence outside the historic homeland, acquired some cultural attributes of titular nations of the states where they reside. Still, we can identify among the key factors that currently contribute to the preservation and restoration of national identity of these minorities such factors as education and language, media, religion, activities of public associations and organizations, elements of culture. Comparing these factors and conditions in Poland and Ukraine, we came to the following conclusions.

The Ukrainian and Polish communities in Poland and Ukraine observed a high percentage of linguistic assimilation. There are more Ukrainian educational institutions at various levels in the educational sector in Poland, compared to the number of the Polish educational institutions in Ukraine. But national minorities in both countries have such problems as dispersed settlement, which prevents the opening of new schools, staffing and financial problems, and the lack of literature in their native language, adapted to the curriculum of educational institutions of the state of residence. However, the support of the Ukrainian community in Poland is still higher than the support of the Poles in Ukraine. So, the Polish community in Ukraine asks for assistance of their historical homeland.

The media-sphere of the Ukrainian community in Poland is more developed than the Polish media in Ukraine. It is characterized by a broader thematic range. Ukrainian radio and television in Poland are more developed than the Polish in Ukraine. It is associated with a significant number of Ukrainians (including the workers) and higher level of governmental funding of activities of the national minorities in general in Poland. But some programs of Ukrainian television in Poland faced the threat of closure referring to cuts of funding.

The religious sphere of these minorities in both countries is also characterized by a high level of assimilation processes that affect the ethnic composition of the faithful, clergy and language of worship, in spite of the abolition of any prohibitions and persecutions, and legalization of the Roman Catholic (in Ukraine), Greek Catholic and Orthodox churches (in Poland), which have a large number of parishioners.

The Ukrainian Polonia has more financial problems in the sphere of activities of their NGOs, than the Ukrainian community and its associations in Poland. Therefore the Poles in Ukraine ask for assistance of the Polish government. Also functioning of the Ukrainian NGOs in Poland is more coordinated and coherent than the Polish in Ukraine: some large Ukrainian organizations in Poland coordinate the work of smaller associations. But there is some strife between the Polish NGOs in Ukraine, which undermines the unity of the community.

Public Associations of the Poles and Ukrainians in Ukraine and Poland have a central role in the reproduction and preservation of elements of art and culture, «a sense of homeland» of these minorities in the state of residence as a factor of the preservation of their own national identity.

Key words: *national identity; national minority; Ukrainian community in Poland; Polish community in Ukraine.*

Рецензенти: *Семенченко Ф. Г., д. політ. н., професор, Херсонський національний технічний університет, м. Херсон;*

Бобіна О. В., к. і. н., доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв.